

Muutused põllumajanduslike majapidamiste struktuuris ja majapidamiste juhtide põllumajanduslikus ettevalmistuses aastatel 2001-2007

Sisukord

1. Põllumajanduslike majapidamiste struktuur.....	1
2. Professionaalsete põllumajandustootjate struktuur.....	4
3. Majapidamiste juhtide põllumajanduslik ettevalmistus.....	7
4. Kokkuvõtteks.....	9

Põllumajanduslike majapidamiste struktuur aastatel 2001-2007

2001-2007. aastate jooksul on oluliselt vähenenud põllumajanduslike majapidamiste arv ja üheaegselt on märkimisväärselt muutunud ka nende struktuur.

Põllumajanduslik majapidamine on ühtse majandusliku ja tehnilise juhtimisega tootmisüksus, kus toodetakse põllumajandussaadusi või säilitatakse maad heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes ja:

- kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või

kus on vähem kui üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks või mille majanduslik suurus on üks Euroopa suurusühik (*ESU- European Size Unit*) või rohkem.

Üksused, kus põllumajandussaadusi ei toodeta, kuid säilitatakse maad heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes loetakse põllumajanduslike majapidamiste hulka kuuluvaks alates 2007. aastast.

ESU on võetud kasutusele põllumajandusliku majapidamise majandusliku suuruse mõõtmiseks, et EL tasandil oleks võimalik erinevaid ettevõtteid ühise skaala põhjal suurusgruppidesse jaotada. *ESU* vastab standardkogutulu väärtusele 1 200 eurot (18 776 krooni). Professionaalse tootja kohta piisava tootmise mahu tagamiseks on sisse seatud ettevõtte minimaalne majanduslik suurus, millest väiksemat tootjat ei saa põllumajandustootjate üldkogumisse arvata. Eestile kehtestatud FADN (põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas) üldkogumisse kuuluva põllumajandustootja majandusliku suuruse alampiiriks on 2 *ESU*. Seejuures saab ettevõtja põhilise sissetuleku põllumajanduslikust tootmisest ja tootmise maht kindlustab piisava sissetuleku ning põhitegevuse vähemalt ühele töötajale. Liikmesriikide lõikes on alampiir erinev.

Majandusliku suuruse alampiir EL liikmesriikides

EL liikmesriik	ESU
Belgia, Suurbritannia, Holland, Saksamaa	16
Taani, Prantsusmaa, Luksemburg, Austria, Rootsi, Suurbritannia (Põhja-Iirimaa), Soome, Malta	8
Slovakkia	6
Itaalia, Tšehhi	4
Eesti, Kreeka, Hispaania, Iirimaa, Portugal, Ungari, Läti, Leedu, Poola, Sloveenia, Küpros	2

Majandusliku suuruse kalkulaator on avaldatud Maamajanduse Infokeskuse (FADN kontaktasutus) kodulehel <http://www.maainfo.ee/data/kalkulaator>. Selle abil saab ettevõtja määrata oma ettevõtte majandusliku suuruse ja tootmistüübi.

Kui 2001. aastal oli Eestis 55 748 majapidamist keskmise majandusliku suurusega 2,5 ESU, siis 2007. aastal oli 23 336 majapidamist keskmise suurusega 7,6 ESU. Põllumajanduslike majapidamiste standardkogutulu on nimetatud ajavahemiku jooksul kasvanud 138,9 tuhandest kuni 178,3 tuhande ESU-ni (suurenemine 28,4%).

Tabel 1. Majapidamiste struktuur, 2001-2007

	2001	2003	2005	2007
Majapidamised kokku	55 748	36 859	27 747	23 336
..majapidamised majandusliku suurusega <2 ESU	47 449	30 049	21 022	16 034
..majapidamised majandusliku suurusega 2-<16 ESU	7 462	5 838	5 616	5 794
sh 2-<4	4 747	3 229	3 227	3 137
4-<8	1 916	1 769	1 581	1 668
8-<16	799	840	808	989
..majapidamised majandusliku suurusega >=16 ESU	837	972	1 108	1 508
sh 16-<40	423	530	583	799
40-<100	226	222	286	378
>=100 kokku	188	220	239	331
sh 100-<250	145	155	172	220
>=250	43	65	67	111
Põllumajandusmaa, ha	871 213	795 640	828 926	906 833
Põllumajandusmaa majapidamise kohta, ha	15,6	21,6	29,9	38,9
Standardkogutulu, ESÜ	138 856	134 713	135 381	178 297
Standardkogutulu majapidamise kohta, ESÜ	2,5	3,7	4,9	7,6
Standardkogutulu 100 ha põllumajandusmaa kohta, ESÜ	15,9	16,9	16,3	19,7

Märkus:

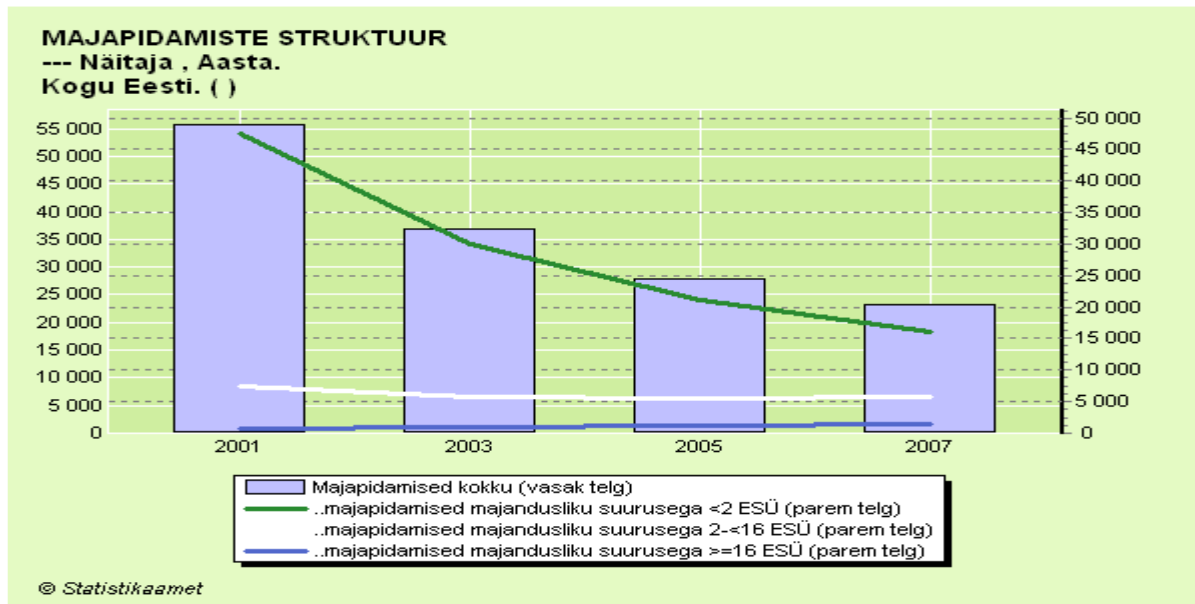
Küsitlusmoment oli 2001. aastal 15. juuli, 2003. aastal 10. juuni ning 2005. ja 2007. aastal 1. juuni.

Ümardamise tõttu ei võrdu tabelites arvude liitmise tulemus alati summaarse näitavuga. Erinevus võib olla kuni paar viimase koha ühikut.

ESÜ (Euroopa suurusühik) vastab standardkogutulu väärtusele 1200 eurot (18 768 krooni).

Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes. 2003. a standardkogutulu on vastavalt Euroopa Liidu statistikaameti meetoodikale ümber arvatud 2000. aasta standardkogutulukoefitsientide kasutades.

Allikas: Statistikaamet, Eurostat

2001-2007. aastate jooksul on peaaegu kolm korda vähenenud väiksemate kui 2 ESU majapidamiste arvukus. Väikesi majapidamisi oli 2007. aastal 16 034 ja nad moodustasid 68,7% kõigist põllumajanduslikest majapidamistest. Väikeste majapidamiste tootmise maht ei ole piisav, et tagada rahuldav sissetulek vähemalt ühele töötajale.

Põllumajanduslike majapidamiste arv on vähenenud väga kiiresti alates 2001. aastast. Statistikaameti põllumajanduse struktuuriuuringu andmetel on peamine vähenemine toimunud väiksemate majapidamiste arvel. Väikesi, alla 10-hektarilisi majapidamisi oli 2007. aastal 13 500. Kuigi nende arv on viimase kahe aasta jooksul vähenenud neljandiku, oli nende osatähtsus mullu ikka veel 58% majapidamiste koguarvust. Vähenenud on ka keskmise suurusega, 10–50-hektariliste majapidamiste arv.

Samal ajal suurte, üle 50-hektariliste majapidamiste arv suurenes. Neid oli 2007. aastal 2600 ehk 11% majapidamiste koguarvust. Seega on aastatel 2005–2007 jätkunud maade ümberjaotus erineva suurusega majapidamiste vahel.

Erinevalt majapidamiste arvust ei ole põllumajandusmaa vähenenud. 2007. aastal oli põllumajandusmaad koos hooldatava püsirohumaaga 906 800 hektarit. Ligi pool kasutatavast põllumajandusmaast oli rendimaa. Ühe põllumajandusliku majapidamise valduses oli keskmiselt 39 hektarit põllumajandusmaad, mis oli 30% rohkem kui kaks aastat tagasi.

Seega on aastatel 2005–2007 jätkunud maade ümberjaotus erineva suurusega majapidamiste vahel. Väikeste ja keskmiste majapidamiste põllumajandusmaa on vähenenud keskmiselt 13 000 hektari võrra. Enamik põllumajandusmaast kuulub suurtele majapidamistele. Nende valduses oli 2007. aastal 77% kogu põllumajandusmaast ehk 91 000 hektarit rohkem kui kaks aastat tagasi. Keskmiselt oli suure majapidamise valduses 270 hektarit põllumajandusmaad.

Loomakasvatusega tegelevate majapidamiste arv oli mullu võrreldes 2005. aastaga vähenenud neljandiku. Samal ajal oli veiste arv vähenenud ainult 3%. Tunduvalt oli suurenenud loomade ja

lindude keskmine arv majapidamises ja tõusnud suurte majapidamiste osatähtsus loomakasvatuses. Ühes majapidamises oli keskmiselt 34 veist, 34 lammast, 5 kitse, 128 siga ja 207 kodulindu. 71% piimakarjast peeti majapidamistes, kus oli 100 või rohkem piimalehma (2005. aastal 68%). Sigadest kasvatati 90% majapidamistes, kus oli 1000 või rohkem siga ja kodulindudest 92% majapidamistes, kus oli 1000 või rohkem lindu (2005. aastal vastavalt 86% ja 89%).

Professionaalsete põllumajandustootjate struktuur

Professionaalsete põllumajandustootjaid (2 ESU ja suuremad) oli Eestis 2001. aastal 8 299 ja 2007. aastal 7 302 põllumajandustootjat (vähenemine 12%). Seejuures kahanes 1,3 korda väiksema majandusliku suurusega (2-<8 ESU) põllumajandustootjate üldarv, kuid 8-<16 suurusega tootjate arv suurenes 190 võrra (kasv 24%).

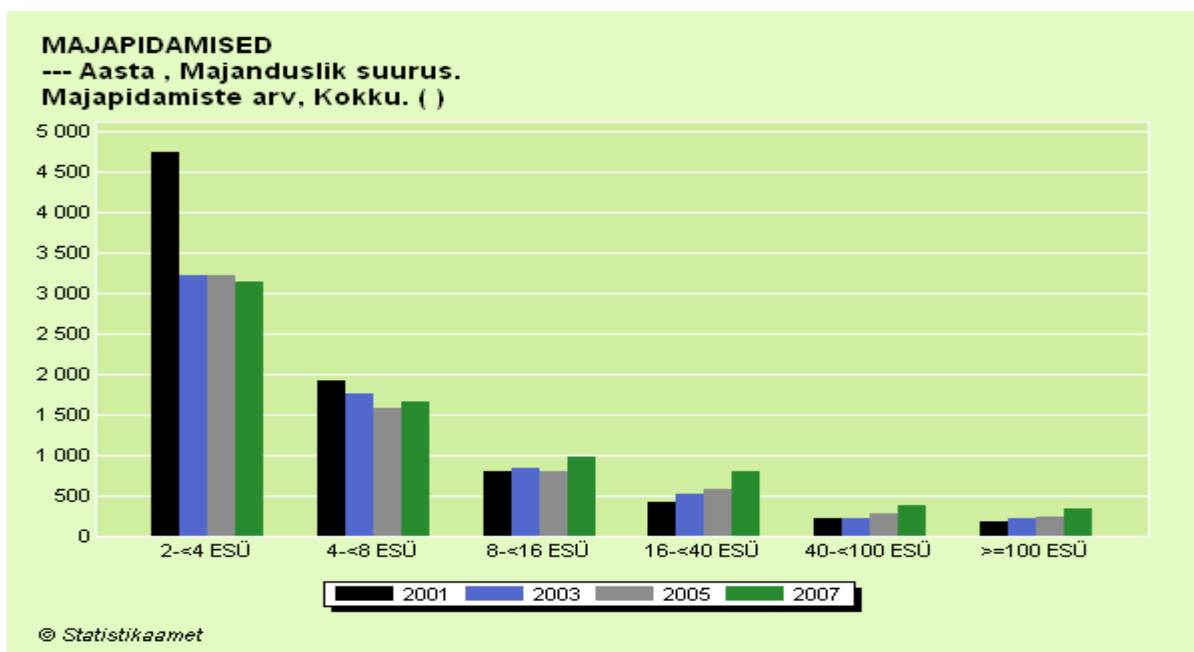
Tabel 2. Professionaalsete tootjate struktuur 2001-2007

	2001	2003	2005	2007
Tootjate arv kokku	8 299	6 810	6 724	7 302
sh 2-<4 ESÜ	4 747	3 229	3 227	3 137
4-<8 ESÜ	1 916	1 769	1 581	1 668
8-<16 ESÜ	799	840	808	989
16-<40 ESÜ	423	530	583	799
40-<100 ESÜ	226	222	286	378
>=100 ESÜ	188	220	239	331

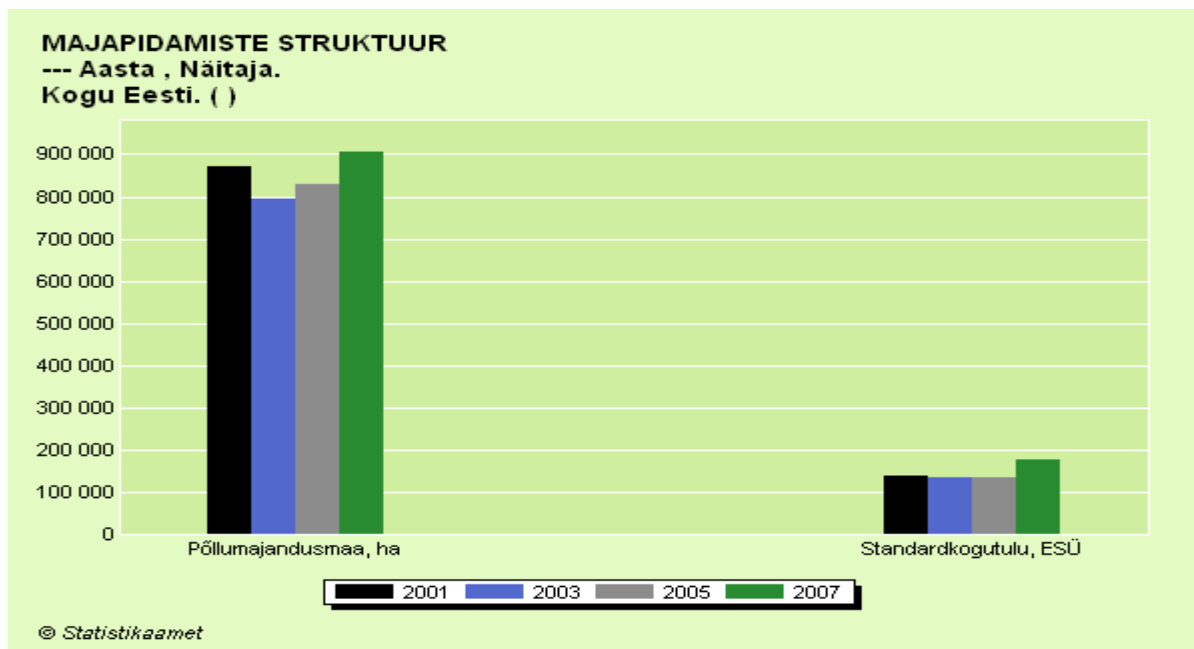
Allikas: Statistikaamet

16 ESU-suuruste ja suuremate tootjate hulka lisandus vaadeldaval perioodil 671 tootjat (kasv 1,8 korda). Sealhulgas ennaktempos kasvas 16-<40 suuruste majapidamiste arvukus, mis suurenes 376 võrra ehk 88,9%. 40-<100 ESU-suuruste ettevõtete arv kasvas 1,7 ja 100 ning suuremate arv 1,8 korda.

Juriidilised isikud moodustasid 16-<40 suuruste hulgas 24%, 40-<100 osas – 47% ja >=100 ESU-suurustest 86%. 250 ESU ja suuremate ettevõtete arv on 2007. aastal suurenenud 111-ni, nende kasutada on üle 1/5 põllumajandusmaast, standardkogutulu moodustas 32,2% kõigi majapidamiste tulust, ühe ettevõtte kohta tuli 517 ESU.

Ühe majapidamise kohta tuli 2007. aastal 38,9 ha põllumajandusmaad, mis oli 2,5 korda enam, kui 2001. aastal. Standardkogutulu 100 ha põllumajandusmaa kohta on sama perioodi jooksul suurenenud 15,9 ESU-st kuni 19,7 ESU-ni (kasv 23,9%).

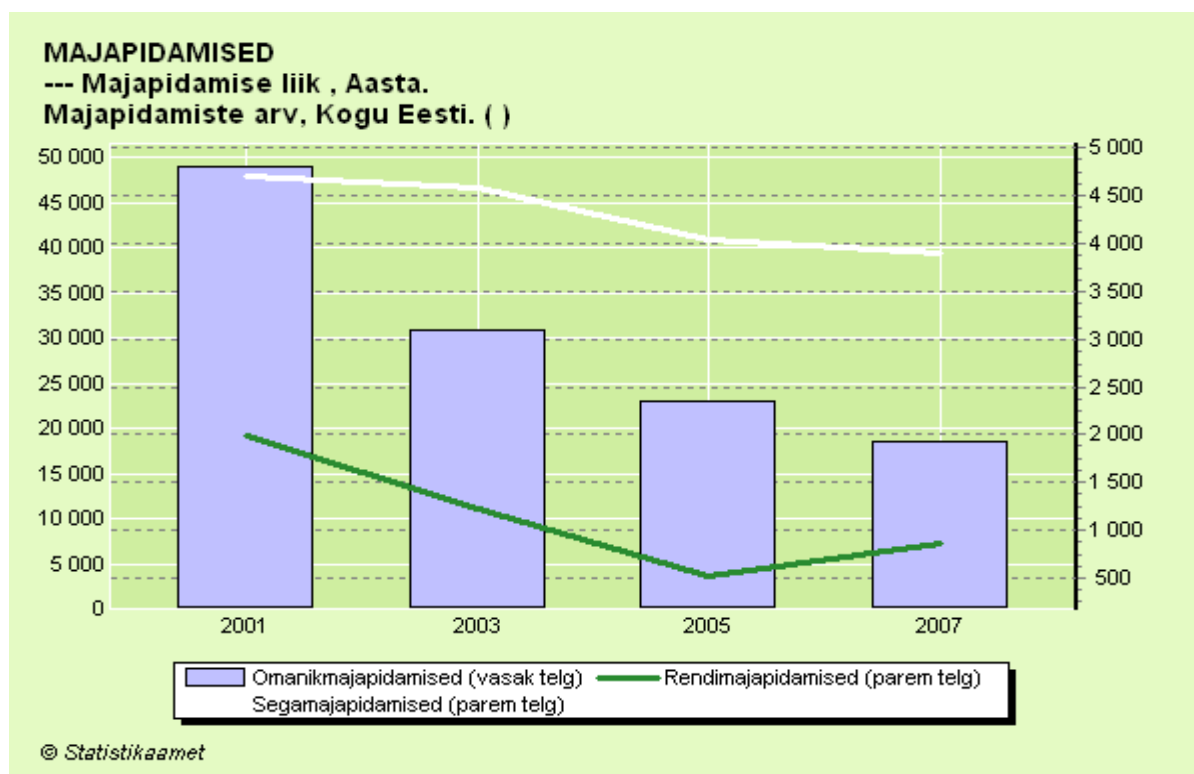

Märgatavad muutused on toimunud ka põllumajandusmaa omandivormis. Omanikmajapidamised moodustasid 2001. aastal 88% ja 2007. aastal 79% kõigist majapidamistest. Omanikmajapidamiste arv vähenes 2,7 korda ja nende valduses olev põllumajandusmaa pindala vähenes 352 tuhandest hektarist kuni 214,2 tuhande hektarini ehk üle 1,6 korra.

Tabel 3. Majapidamised põllumajandusmaa omandivormi järgi, 2001-2007

	2001	2003	2005	2007
Majapidamiste arv				
Omanikmajapidamised	49 031	30 989	23 124	18 489
Rendimajapidamised	1 984	1 223	534	876
Segamajapidamised	4 687	4 580	4 030	3 892
Põllumajandusmaa, ha				
Omanikmajapidamised	351 960	252 282	219 407	214 166
Rendimajapidamised	158 718	79 123	47 947	69 793
Segamajapidamised	360 535	464 236	561 571	622 874

Allikas: Statistikaamet

Rendimajapidamiste arvukus ja nende kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala on viimase seitsme aasta jooksul kahanenud 2,3 korda.

Segamajapidamiste arv on vähenenud 20,4%, kuid nende kasutuses olev põllumajandusmaa pindala on kasvanud 72,8% võrra.

Eespool kirjeldatud muudatused on otseselt seotud ja põhjendatavad ettevõtete konkurentsivõimelisusega – majandustegevuse jätkusuutlikkusega, saadava ettevõtjatuluga ja investeerimisvõimega. Majandusekspertide hinnangu järgi peab normaalseks taastootmiseks ettevõtte investeerima ca 5% ettevõtte põhivarade keskmisest väärtusest. Keskmise varade maksumus (v.a maa) oli ligi 1,6 miljonit krooni ettevõtte kohta. Põllumajandusmaa hektari kohta kujunes investeeringu keskmiseks mahuks 2007. aastal 2 710 krooni.

Näitena võiks tuua suhteliselt väikesed taimekasvatuse ettevõtted – keskmise suurusega 10,6 ESU ja kus kasutatakse 88 ha põllumajandusmaad. Nad suutsid investeerida 2005. aastal keskmiselt

187 545 kr ulatuses ettevõtte kohta, mis on tagasihoidlik näitaja. Väiksema suurusgrupi tootjatel (2-6 ESU) oli keskmiselt 43 ha maad ning nad investeerisid keskmistega võrreldes poole vähem ning nendel oli raskusi ettevõtte jätkusuutlikkuseks muutmisel.

Tööjõudu kasutati keskmiselt 1,7 aastauhikut ja netolisandväärtus (NLV) oli 134 467 kr tööjõuühiku kohta, millest tingituna ei ole võimalik maksta konkurentsivõimelist palka. Väiksematel oli NLV tööjõuühiku kohta ca 50 000 kr, mis ei jäta võimalusi investeerimiseks ja palga maksmiseks. (NLV arvutamiseks lahutatakse brutolisandväärtusest põhivara kulum. Brutolisandväärtuse leidmiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetuste (v.a investeeringutele) ja ettevõtlustegevusega seotud maksude bilanss ning lahutatakse eri- ja üldkulud.)

Ministeeriumi kodulehel avaldatud 2006. aasta uuringus "Põllumajandusettevõtete konkurentsivõime analüüs" järeldatakse, et jätkusuutlikuks arenguks on 2013. aastani vaja sõltuvalt tootmistüübist 190-200 tuhat krooni NLV tööjõuühiku kohta, mis ületab praegust taset ca 45...50%.

Uuringust selgus, et majanduslikult ei ole jätkusuutlikud ega konkurentsivõimelised ning vajavad olulist restruktureerimist ning alternatiivseid tegevusi väikese ja keskmise suurusega ettevõtteid.

Taimekasvatuse tootmistüübis on jätkusuutlikud ainult suured ettevõtteid, kus kasutatakse keskmiselt 347 ha põllumajandusmaad ja kus prognoositav NLV tase tööjõuühiku kohta jõuab 126% tasemele jätkusuutlikuks arenguks vajalikuga võrreldes.

Loodava lisandväärtuse suurendamise eelduseks olevate tegevuste elluviimisel on ettevõtjate jaoks oluliseks takistuseks vajaliku finantseerimiskapitali puudus. Finantsvahendite nappus on omane peamiselt alustavatele ja väikestele ettevõtjatele, kellel on tagatise ebapiisavuse, madala omafinantseerimise võimekuse ja muude tegurite tõttu erasektorist kapitali kaasamine keeruline. Tootmisressursid on piiratud ja Eestis toimub traditsiooniliste väikeste ettevõtete ja majapidamiste integreerimine suurematesse arenguvõimelistesse tootmisüksustesse ning selle tulemusena on oodata jätkuvalt põllumajanduslike majapidamiste ja ettevõtete arvu vähenemist koos üheaegse majandusliku suuruse ja efektiivsuse kasvuga.

Majapidamiste juhtide põllumajanduslik ettevalmistus

Majapidamiste juhtide põllumajanduslikus ettevalmistuse toimunud muutusi iseloomustab järgnev tabel.

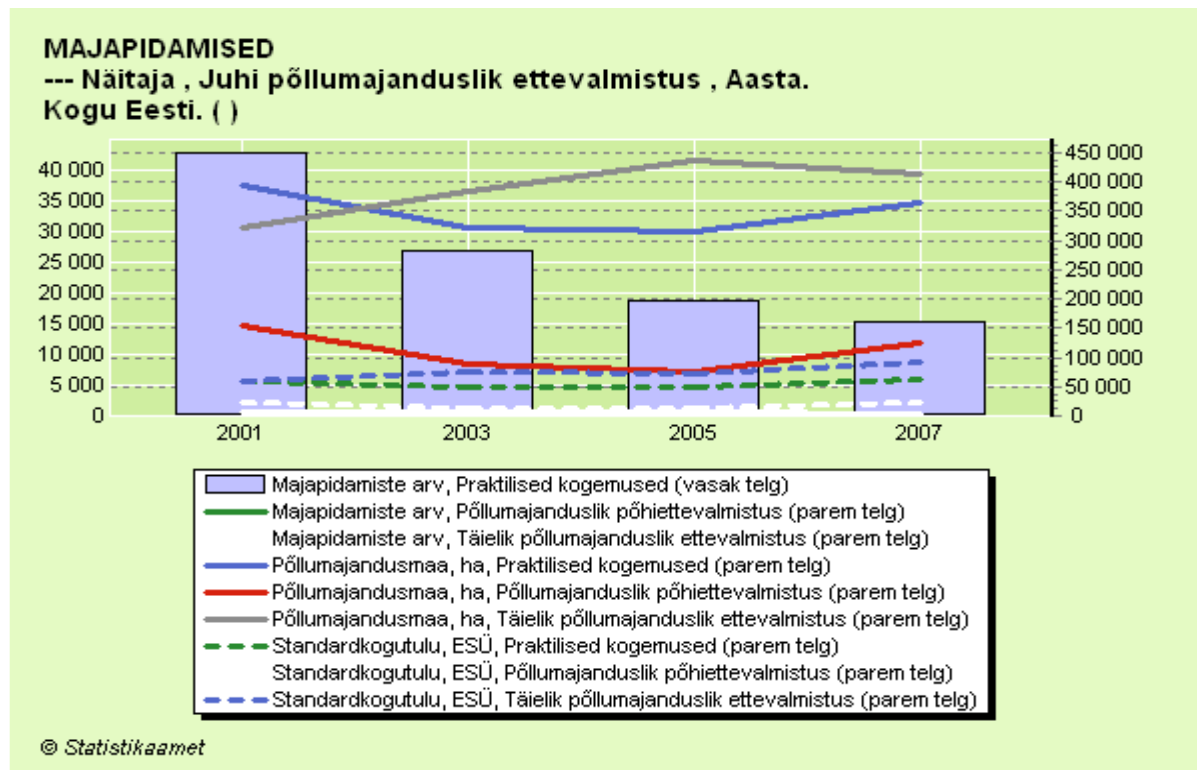
Tabel 3. Majapidamiste juhtide põllumajanduslik ettevalmistus, 2001-2007

	2001	2003	2005	2007
Majapidamiste arv				
Praktilised kogemused	42 706	26 856	18 613	15 460
Põllumajanduslik põhiettevalmistus	7 203	4 287	2 920	3 167
Täielik põllumajanduslik ettevalmistus	5 839	5 716	6 214	4 709
Põllumajandusmaa, ha				
Praktilised kogemused	393 340	322 593	315 905	365 600
Põllumajanduslik põhiettevalmistus	155 630	87 896	76 129	126 402
Täielik põllumajanduslik ettevalmistus	322 244	385 152	436 892	414 831
Standardkogutulu, ESÜ				

Praktilised kogemused	58 462	48 075	50 604	63 320
Põllumajanduslik põhiettevalmistus	21 711	12 480	11 684	21 607
Täielik põllumajanduslik ettevalmistus	58 683	74 158	73 093	93 370

Allikas: Statistikaamet

Praktiliste kogemustega majapidamiste juhtide arv on vaadeldaval perioodil kahanenud 2,8 korda, nende majapidamiste põllumajandusmaa pindala aga vähenes ainult 7,6% võrra ning summaarne standardkogutulu suurenes 8,3%.

Põllumajandusliku põhiettevalmistusega (nt kutsekeskharidus või kutseõpe põhihariduse baasil) juhtide arvukus vähenes 2,3 korda, nende kasutuses olev põllumajandusmaa pindala vähenes 1,2 korda, kuid standardkogutulu jäi praktiliselt samale tasemele, moodustades 12,1% kõigi põllumajanduslike majapidamiste summaarsest standardkogutulust.

Täieliku põllumajandusliku ettevalmistusega majapidamiste juhtide arvukus vähenes 2001. aasta 5 839-st kuni 4 709-ni 2007. aastal (vähenemine 24%), kuid nende kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala kasvas 12,9% ning standardkogutulu suurenes 59,1% ja oli 93 370 ESU, mis moodustas 52,4% kõigi põllumajanduslike majapidamiste summaarsest standardkogutulust ning ületas 2001. aasta vastavat taset 1/5 võrra.

Maamajanduse Infokeskuse kodulehel http://www.maainfo.ee/?lang=et&page_id=788 on avaldatud põllumajandustootjate majandustulemuste põhjalikum analüüs, aastaraamatud, artiklid ja standardtulemused. Standardtulemused annavad üksikasjaliku ülevaate erinevate tootjate gruppide majanduslikust olukorrast.

Euroopa Komisjon avaldab liikmesriikide põllumajandusettevõtete standardtulemusi perioodiliselt, internetist võib leida kokkuvõtted standardtulemuste kohta Euroopa Komisjoni FADN koduleheküljel aadressil: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rca/index_en.cfm.

Andmed on avaldatud aastate, liikmesriikide, tootmistüüpide ja majandusliku suuruse gruppide lõikes. Standardtulemuste avaldamine avalikus andmebaasis võimaldab saada ülevaate põllumajandusettevõtete struktuurist ja majanduslikust olukorrast erinevates Euroopa Liidu liikmesriikides. Euroopa Liidu tasandil avalikustatakse andmed, kui grupi suuruseks on vähemalt 15 tootjat.

EUROSTAT-i esialgsel andmetel kasvas Euroopa Liidu 27 liikmesriigis 2007. aastal põllumajandusesektori tulu (netolisandväärtus faktorhinnas) reaalkaardust ühe töötaja kohta 4,7%. Enim suurenes näitaja Leedus (+58,5%), Tšehhi Vabariigis (+20,6%) ja Eestis (+19,4%) ning langes Bulgaarias (-18,6%), Rumeenias (-16,1%) ja Portugalis (-5,8%).

2007. aasta ülevaade Eesti põllumajandusesektori kohta on avaldatud ministeeriumi kodulehel aadressil: http://www.agri.ee/public/juurkataloog/PÕLLUMAJANDUS_JA_TT/2007a_ylevaade_080408.pdf.

Kokkuvõtteks

Analoogselt kõigi Euroopa Liidu riikidega jätkub ka Eesti põllumajandusesektoris senine areng ja väikese ning keskmise suurusega tootjad muutuvad suuremaks ja spetsialiseeruvad, osa nendest orienteeruvad ümber ettevõtluse mitmekesistamise suunas või lõpetavad.

Viimase kuue aasta jooksul on mitteprofessionaalsete majapidamiste arvukus vähenenud 31 415 majapidamise võrra ehk ligi kolm korda. Majapidamiste keskmise majandusliku suuruse kasv on kasvanud 2001. aasta 2,5 ESU-st kuni 7,6 ESU-ni 2007. aastal.

Professionaalsed põllumajandustootjad saavad tulemuslikumalt kasutada avanevaid uusi tehnoloogiaid, paremaid meetodeid ja masinasüsteeme ning muid tootmiseks vajalikke vahendeid ja sisendeid, mis võimaldab ettevõtetel tegutseda jätkusuutlikult, parandada organisatsioonikultuuri, tootlikkust ja toodete kvaliteeti ning muutuda efektiivsemaks.

Suurtootmise majanduslikku jätkusuutlikkust aitab edendada ka mastaabiefekt, kasvanud sissetulekud ja investeringutoetuste mahu suurendamine võimaldavad suunata rohkem vahendeid tootmise kaasajastamiseks ja laiendamiseks, töötasudeks ning produktiivsuse näitajate parandamiseks. Suuremad tootjad kasvatavad järjepidevalt oma tootmiskahtu, tõstavad toodete kvaliteeti ning annavad üha suurema osa Eesti põllumajandustoodangust.

Alates 2001. aastast on praktiliste kogemustega majapidamiste juhtide arv vähenenud 2,8 korda ja põllumajandusliku põhiettevalmistusega juhtide arvukus vähenes 2,3 korda. Täieliku põllumajandusliku ettevalmistusega majapidamiste juhtide arvukus vähenes palju väiksemal määral - 1,2 korda. Sellest saab järeldada, et edukaks majandustegevuseks ei piisa ainult praktilistest kogemustest või põhiettevalmistusest.

Täieliku ettevalmistamisega juhid moodustasid 2007. aastal 1/5 majapidamiste juhtide üldarvust, kuid nende ettevõtete summaarne standardkogutulu kasvas vaadeldaval perioodil 59%, ületades 52% kõigi majapidamiste summaarsest standardkogutulust, mis veelkord kinnitab, et põllumajandusjuhtidel peab olema heatasemeline erialane ettevalmistus.

Maaettevõtluse büroo